

Recenzja dorobku naukowego

napisana w oparciu o wniosek dr. Jerzego Czołgoszewskiego o nadanie Mu stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika. Podstawą do napisania recenzji jest art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* (Dz. U. 2018 poz. 1668; tj. Dz. U. z 2023 r. poz. 742, 1088, 1234, 1672, 1872, 2005, z 2024 r. poz. 124, 227) oraz Uchwała Nr 361 Senatu Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego z dnia 27 czerwca 2023 roku *wprowadzającą procedurę postępowania w sprawie nadania stopnia doktora habilitowanego* – dr. Jerzemu Czołgoszewskiemu.

SPIS TREŚCI

1. DANE O KARIERZE NAUKOWEJ HABILITANTA.....	2
1.1. Stopnie naukowe.....	2
1.2. Praca naukowo-dydaktyczna	2
2. DANE O DOROBKU NAUKOWYM HABILITANTA	3
3. OCENA OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH POD KĄTEM MIESZCZENIA SIĘ W ZAKRESIE PEDAGOGIKI.....	7
4. WYBITNOŚĆ, ORYGINALNOŚĆ, UNIKATOWOŚĆ, NIEPOWTARZALNOŚĆ OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH (SPEŁNIENIE PRZESŁANKI ART. 219, UST. 1, PKT. 2A USTAWY PRAWO O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM – STANOWIĄCYCH ZNACZĄCY WKŁAD W ROZWÓJ PEDAGOGIKI.....	8
5. SPEŁNIENIE PRZESŁANKI ART. 219, UST. 1, PKT. 2A i 2B USTAWY PRAWO O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM – KANDYDAT POSIADA 1 MONOGRAFIĘ NAUKOWĄ (2A) lub CYKL POWIĄZANYCH TEMATYCZNIE ARTYKUŁÓW NAUKOWYCH (2B)	10
6. SPEŁNIENIE PRZESŁANKI ART. 219, UST. 1, PKT. 3) PRAWO O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM – WYKAZANIE SIĘ ISTOTNĄ AKTYWNOŚCIĄ NAUKOWĄ REALIZOWANĄ W WIĘCEJ NIŻ JEDNEJ UCZELNI, INSTYTUCJI NAUKOWEJ, W SZCZEGÓLNOŚCI ZAGRANICZNEJ.....	16
7. SPEŁNIENIE PRZESŁANKI ART. 219, UST. 1 USTAWY PRAWO O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM – PODSUMOWANIE	17
8. JEDNOZNACZNA KONKLUZJA WSKAZUJĄCA, CZY W OPINII RECENZENTA ZASADNE JEST DOPUSZCZENIE HABILITANTA DO DALSZYCH ETAPÓW PRZEWODU HABILITACYJNEGO	18

1. DANE O KARIERZE NAUKOWEJ HABILITANTA

1.1. Stopnie naukowe

- w 1981 r. uzyskał stopień mgr. na kierunku ekonomii, w zakresie ekonomiczno-społecznym na Wydziale Transportu Uniwersytetu Gdańskiego;
- w 2003 r. uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii, rozprawa doktorska pt. „*Więziennictwo okresu stalinowskiego na Warmii i Mazurach w latach 1945-1956*”, promotor: prof. dr hab. Stanisław Achremczyk (UWM w Olsztynie).

Ponadto Habilitant ukończył w 1987 r. Studium Pedagogiczne Instytutu Kształcenia Nauczycieli Oddział Doskonalenia Nauczycieli w Olsztynie, w 1984 r. Studium Podyplomowe Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Gdańskiego w zakresie nauk politycznych oraz odbył w 2005 r. szkolenie zagraniczne na uczelni *Sam Houston State University Correctional Management Institute of Texas, Huntsville, USA.*

1.2. Praca naukowo-dydaktyczna

- Habilitant w podaje następujące uczelnie swej pracy naukowo-dydaktycznej:
  - Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie,
    - 2010-2012 Katedra Pedagogiki Resocjalizacyjnej Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, (umowa zlecenie).
    - od 2012-nadal jako adiunkt w Katedrze Pedagogiki Specjalnej i Resocjalizacji (wcześniejsza nazwa: Katedra Pedagogiki Resocjalizacyjnej), Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, (umowa o pracę).

W roku akademickim 2012/2013 Kandydat dodatkowo prowadził zajęcia (wykłady i ćwiczenia) na Wydziale Prawa i Administracji, kierunek bezpieczeństwo wewnętrzne.

Nowatorstwo działań w zakresie pracy naukowo-dydaktycznej przedstawiam w części pkt. 4 „Wybitność...”.

ponadto Habilitant pracował:

- w roku akademickim 2011-2014 na Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Janusza Korczaka w Warszawie, na zamiejscowym Wydziale Nauk Humanistyczno-Społecznych

w Olsztynie, kierunek pedagogika, specjalność pedagogika resocjalizacyjna (umowa zlecenie);

- w roku akademickim 2015-2016 na Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Olsztynie, (umowa zlecenie), Studia Podyplomowe Resocjalizacja i Profilaktyka Społeczna.

2. DANE O DOROBKU NAUKOWYM HABILITANTA

Po uzyskaniu stopnia naukowego doktora dr Jerzy Czołgoszewski opublikował 32 publikacje (artykuły, rozdziały), w tym cykl (5) powiązanych tematycznie pod hasłem: „Rozwój więziennictwa na przestrzeni dziejów Polski”. Opis ww. cyklu w dalszej części recenzji.

Ponadto Habilitant wygłosił 5. referatów poza granicą Polski oraz 22. w kraju. Jako członek komisji brał udział w 2015 r. w XLIV Międzynarodowym Seminarium Kół Naukowych Koła naukowe szkołą twórczego działania w Olsztynie. W dorobku odnotowany jest jeden staż / szkolenie w instytucji zagranicznej – kurs zarządzania zakładami karnymi dla wyższej kadry Służby Więziennej w ramach programu studiów porównawczych w zakresie wymiaru sprawiedliwości w sprawach karnych – na Uniwersytecie *Sam Houston State University Huntsville*, Teksas, USA w 2005 r. Nadto Habilitant zrecenzował 13. artykułów.

Bez wątplenia ważnym elementem dokonań naukowych dra Jerzego Czołgoszewskiego jest uczestnictwo w trzech krajowych organizacjach i towarzystwach naukowych, w tym:

- 1) Polskie Towarzystwo Penitencjarne, członek od 2003 r.; od 10.02.2023 r. członek Zarządu.
- 2) Polskie Towarzystwo Higieny Psychiczej, od 2017 r. członek zwyczajny.
- 3) Towarzystwo Naukowe im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie, od 2022 r. członek zwykły.

Ponadto – jak podaje autoreferat – Kandydat uczestniczył w następujących programach europejskich lub innych programach międzynarodowych po uzyskaniu doktoratu:

1. PHARE 2003

Uczestnictwo w wizycie studyjnej w Hiszpanii oraz współorganizacja dwóch międzynarodowych konferencji.

2. Projekt Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL

Numer projektu: A0138. Temat A. Program ułatwiający wchodzenie (i powrót) na rynek pracy osobom mającym trudności z integracją lub reintegracją na rynku pracy, celem promowania rynku pracy otwartego dla wszystkich. Jako kierujący projektem Służby Więziennej „Nowa droga dla byłych więźniów” Kandydat brał udział w pracach projektowych, tworzył strukturę organizacyjną, organizował prace bieżące, uczestniczył w przygotowywaniu umów, projektu budżetu i harmonogramu działań, reprezentował projekt na zewnątrz, koordynował pracę pięciu instytucji partnerskich, współorganizował i uczestniczył w konferencjach krajowych i międzynarodowych.

3. Program Operacyjny Kapitał Ludzki

Dr Jerzy Czołgoszewski brał udział w przygotowaniu założeń związanych z udziałem Służby Więziennej w działaniach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki dla Polski na lata 2007-2013.

4. Programy pomocowe Ministerstwa Spraw Zagranicznych

Recenzowany kierował pracami pozyskania z Ministerstwo Spraw Zagranicznych finansowania z rezerwy budżetowej państwa, dwóch projektów dotyczących wsparcia przez polską Służbę Więzienną przemian demokratycznych w Gruzji i Mołdawii. Zarządzał projektem, od opracowaniu programów szkolenia dla funkcjonariuszy gruzińskiego i mołdawskiego więziennictwa, po ich realizację.

5. Misja Unii Europejskiej EUJUST LEX

Celem misji była organizacja dwóch kursów dla pracowników irackiego systemu sprawiedliwości. Habiliotant uczestniczył w spotkaniach organizacyjnych z przedstawicielami misji EUJUST LEX w Polsce, zapoznawał przewodniczącego misji z przygotowaniem przez Służbę Więzienną programem, towarzyszył mu w wizycie z wiceministrem spraw zagranicznych oraz utrzymywał kontakt z oficerem łącznikowym misji. Brał także udział w opracowaniu założeń kursu oraz przedstawiał irackim uczestnikom problematykę organizacji i zarządzania polskim więziennictwem.

Odnotować należy brak w dorobku Kandydata uczestnictwa w pracach zespołów badawczych realizujących projekty finansowane w drodze konkursów krajowych i zagranicznych, a także uczestnictwa w komitetach redakcyjnych i radach naukowych czasopism oraz w zespołach oceniających wnioski o finansowanie badań, wnioski o

przyznanie nagród naukowych, wnioski w innych konkursach mających charakter naukowy lub dydaktyczny.

~**~

Po uzyskaniu stopnia doktora Habilitant, w trakcie pracy zawodowej w Służbie Więziennej, początkowo rozszerzał obszar zainteresowań związanych z więziennictwem okresu stalinowskiego, skupiając się na zagadnieniach dotyczących szkolenia pracowników więziennictwa, w tym zwłaszcza działów specjalnych, pracy operacyjnej w więzieniach, wykonywaniu kary śmierci oraz prześladowaniach kapelanów więziennych.

Kolejny obszar badań Habilitanta, związany był z analizą wyników autorskiego projektu „Klinika Penitencjarna”, realizowanego od roku akademickiego 2011/2012 przez Katedrę Pedagogiki Resocjalizacyjnej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie i Areszt Śledczy w Olsztynie, w którym wykorzystał posiadane doświadczenie penitencjarne do kształcenia studentów pedagogiki resocjalizacyjnej. Rezultaty dociekań ogłosił On w zagranicznym i krajowych rozdziałach monografii naukowych.

Czołgoszewski J., *Klinika Penitencjarna. Praktyczny wymiar resocjalizacji*, [w:] Bargel M., Janigová E., Jarosz E. (red.), *Dilemata sociální pedagogiky v postmodernism světe*, Institut mezioborových studií, Brno, ČR 2012, s. 1031-1040.

Tekst został przedrukowany pod tym samym tytułem: Czołgoszewski J., *Klinika Penitencjarna. Praktyczny wymiar resocjalizacji*, [w:] Łuczak E., Przybyliński S., Żeromska-Charlińska J. (red.), *Eksplikatywne ujęcie procesu resocjalizacji. Horyzonty pedagogiczne*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2014, s. 69-79.

W publikacjach tych Habilitant wskazuje na możliwości nawiązania i rozwoju współpracy środowiska naukowego z więziennictwem na podstawie zawieranych porozumień pomiędzy władzami uczelni oraz dyrektorami jednostek organizacyjnych Służby Więziennej. Uzasadniał On innowacyjność projektu, w którym studenci w ramach cyklicznych, semestralnych ćwiczeń zamiast w uniwersytecie odbywają je na terenie zakładu karnego.

Wydanie monografii Kandydat poprzedził żmudnymi dociekaniem problemowymi, w których swoją uwagę skoncentrował na rozwoju więziennictwa w różnych okresach historii Polski, począwszy od I Rzeczypospolitej, poprzez Księstwo Warszawskie, aż do upadku Królestwa Polskiego. Wyniki tych rozważań sukcesywnie omawiał On w pięciu artykułach naukowych:

- 1) *Więziennictwo Księstwa Warszawskiego (1807-1815)*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2010, nr 69, s. 129-142.
- 2) *Zsyłka więźniów Królestwa Polskiego na Sybir w latach 1843-1865*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 82, s. 121-139.
- 3) *Organizacja więziennictwa i służba więzienna w Królestwie Polskim w latach 1815-1868*, „Przegląd Więziennictwa Polskiego” 2014, nr 85, s. 115-142.
- 4) *Powstanie i działalność pierwszego nowoczesnego więzienia w I Rzeczypospolitej*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2016, nr 2, s. 149-157.
- 5) *Opieka medyczna w więzieniach Królestwa Polskiego (1815-1914)*, „The Prison Systems Review” 2019, nr 103, s. 107-126.

Przedstawione artykuły nie kończą cyklu powiązanych tematycznie publikacji dotyczących rozwoju więziennictwa w różnych okresach dziejów Polski. Aktywności naukowo-badawcze Habilitanta zmierzały w kierunku dalszego zgłębiania wiedzy o kształtowaniu się systemu penitencjarnego oraz zagadnieniach resocjalizacyjnych na przestrzeni wieków.

Zarysowana dotychczasowa aktywność naukowa dr. Jerzego Czołgoszewskiego koncentruje się zasadniczo wokół problemów *Rozwoju więziennictwa na przestrzeni dziejów Polski*, ze szczególnym, naciskiem na historię, stąd też najszerszej wykorzystywany przez Autora jest warsztat badawczy historyka (analiza dokumentów, metoda porównawcza, retrogresywna, statystyka). Ponieważ problematyka ta zgłoszona została przez Habilitanta wraz z cyklem publikacji, jako dokonania naukowe mające stanowić przedmiot postępowania habilitacyjnego, jego szczegółową prezentację i ocenę przedstawię w kolejnej części niniejszej recenzji. Warto jednak w tym miejscu wskazać, że przedmiotem licznych dokonań naukowych pozostają artykuły i doniesienia naukowe, publikowane w czasopismach bądź w pracach zbiorowych dotyczące głównie problemów więziennictwa.

Historia więziennictwa, poza nielicznymi wyjątkami, nie stanowi przedmiotu zainteresowania współczesnych badaczy, w szczególności brak jest całościowych opracowań dotyczących genezy oraz kształtowania się systemu penitencjarnego na przestrzeni dziejów Polski. Nie ma również opracowań monograficznych, które wszechstronnie ukazywałyby np. rozwój kary więzienia w różnych okresach historycznych oraz funkcji osób, którym powierzano zadania związane z nadzorem nad więźniami. W przyjętej perspektywie badawczej Habilitant skoncentrował się także na rozwoju środków oddziaływania poprawczo-wychowawczego, których część również współcześnie uznawana jest za

podstawowe środki oddziaływania penitencjarnego. Niewątpliwie poszerzają one pole zainteresowań badawczych Habilitanta, przy czym trudno ocenić wartość naukowo-badawczą tych publikacji, bowiem nie zostały one dołączone do dokumentacji habilitacyjnej.

Dane naukometryczne Habilitanta przedstawiają się w sposób następujący: raport cytowań w Google Scholar: liczba prac cytowanych = 6, liczba cytowań = 23; Index Hirscha (Index h) = 3; Brak cytowań w bazach Scopus i Web of Science.

Niemniej jednak w mojej ocenie dorobek naukowy ubiegającego się o stopień doktora habilitowanego dr Jerzego Czołgoszewskiego jest wyrazisty, niepowtarzalny, znaczący, spełniający wymagania stawiane pracom naukowym.

3. OCENA OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH POD KĄTEM MIESZCZENIA SIĘ W ZAKRESIE NAUKI: PEDAGOGIKA

Po analizie dostępnych dokumentów, publikacji i innych osiągnięć naukowo-dydaktycznych jestem przekonany, iż Kandydat dr Jerzy Czołgoszewski w pełni rozumie, iż badania pedagogiczne prowadzone w tradycji społecznej (humanistycznej) posiadają zawsze interpretacyjny, procesualny i nieostateczny charakter. Poznanie w naukach humanistycznych (rozumienie, interpretacja) jest także uwikłane w świat przeżyć i dziejowy charakter podmiotu poznającego. Badacz, mając świadomość takiego uwikłania, powinien wznosić się ponad te zależności, jednak z świadomością, że w procesie badawczym nigdy nie będzie w stanie tych zależności w sposób całkowity zneutralizować. Dr Jerzy Czołgoszewski w swych badaniach umiejętnie likwiduje (wyrównuje, uzupełnia) część frustracji, wywołanej przez niekończące się różnice zdań naukowców. Próbuje zrozumieć prezentujących odmienne zdanie specjalistów, a nawet oceniać, które wyniki są najbardziej odpowiednie w jakich sytuacjach i dla jakich celów. Działania Habilitanta w zakresie nauki pedagogicznej zmierzają w kierunku poprawy społeczności i świata. Habilitant posiada wyostrzoną umiejętność krytycznego myślenia i wnikliwej obserwacji.

Pedagog powinien charakteryzować się otwartością i empatią, wzbudzać zaufanie. Konieczne jest posiadanie umiejętności nawiązywania kontaktów i słuchania. Niezbędna jest cierpliwość, zdolność koncentracji uwagi, a także podzielność uwagi i dobra pamięć. Jestem przekonany, iż te wszystkie cechy posiada Opiniowany Kandydat.

Przedłożone osiągnięcia naukowe są uzasadnieniem dla złożonego przez Jerzego Czołgoszewskiego wniosku: o przyznanie mu stopnia naukowego doktora

habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w zakresie dyscypliny pedagogika. Stwierdzam, że jego osiągnięcia naukowe w pełni mieszczą się w zakresie złożonego wniosku.

4. WYBITNOŚĆ, ORYGINALNOŚĆ, UNIKATOWOŚĆ, NIEPOWTARZALNOŚĆ OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH (SPEŁNIENIE PRZESŁANKI ART. 219, UST. 1, PKT. 2A USTAWY PRAWO O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM – STANOWIĄCYCH ZNACZĄCY WKŁAD W ROZWÓJ PEDAGOGIKI

Poprzez ocenę dorobku naukowego dochodzi się do poznania oryginalności podjętego zagadnienia, podjętych badań. W procesie badania całości dorobku naukowego dr Jerzego Czołgoszewskiego zauważalna jest nowa jakość, niepowtarzalność, co wcześniej nie istniało lub istniało w ograniczonym obszarze. Trudne zadanie, jakim jest przygotowanie i napisanie dobrej pracy naukowej wymaga znajomości wielu zagadnień. Praca stanowi swego rodzaju *vademecum* pisania prac naukowych. Należy pamiętać, iż sama jednak chęć, nawet wybitne uzdolnienia, nie wystarczą do bycia twórczym, gdyż kreatywność człowieka jest silnie aksjologicznie nasycona. Potrzebna jest wiara w celowość i wartościowość samego procesu, jak i twórczego wytworu, by potencjał kreatywny jednostki mógł się rozwinąć. Konieczne jest dążenie do utrzymania stałej, silnej motywacji wewnętrznej, ukierunkowanej na ciągły rozwój. Dobry pedagog, niosąc pomoc w rozwoju, musi działać na rzecz podniesienia wewnętrznego napięcia jednostki. A więc sam musi takie wewnętrzne napięcie posiadać i to wydaje się rzecz godna zauważenia w świetle prezentowanych wyników empirycznych analiz.

Znaczący wkład w rozwój nauk społecznych, w tym pedagogiki dorobku dr Czołgoszewskiego leży nie tylko w jego naturze, ale także w sposobie patrzenia na świat, na problemy pedagogiki, historii oraz nauki prawne, mogące być przyczynkiem do dalszego rozwijania podejmowanych problemów badawczych.

Na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie bardzo ważnym osiągnięciem dydaktycznym Habilitanta, nowatorskim na skalę ogólnopolską (co potwierdzam swoim doświadczeniem), jest wykorzystanie doświadczenia zawodowego w pracy penitencjarnej, w podjęciu próby odpowiedzi na pytanie: *Jak kształcić pedagogów resocjalizacji, aby byli twórczymi kreatorami rozwoju potencjału wychowanków?* Reakcją na to współczesne wyzwanie było wdrożenie, wspólnie z Aresztem Śledczym w Olsztynie, autorskiego projektu pt. „*Klinika Penitencjarna*”. Nazwa projektu pochodzi od idei pomysłu, aby studenci

pedagogiki resocjalizacyjnej, podobnie jak studenci medycyny, szkolili się „przy łożku chorego”. Ponieważ dotychczasowe formy przygotowania absolwentów w postaci wizyt studyjnych, praktyk zawodowych oraz badań naukowych były niewystarczające, zaakceptowano pomysł Doktora i zdecydowano o organizacji jednosemestralnych ćwiczeń, przewidzianych programem studiów na terenie zakładu karnego.

Wspólnie z nieetatowym wykładowcą katedry – pracownikiem więziennictwa prowadzącym zajęcia oraz psychologiem – kierownikiem działu penitencjarnego aresztu śledczego Kandydat opracował program ćwiczeń, podczas których studenci mieli zapoznawać się z zasadami prowadzenia i organizacji pracy penitencjarnej oraz zadaniami wychowawców działów penitencjarnych, a także mieli nabywać praktyczne umiejętności związane z właściwym doбором metod i środków oddziaływań resocjalizacyjnych co do skazanych odbywających karę pozbawienia wolności.

Zajęcia były realizowane w oparciu o coroczną umowę zawieraną pomiędzy władzami uczelni, a kierownictwem aresztu i odbywały się w ramach statutowych zadań instytucji, bez ponoszenia wydatków finansowych.

Wśród innych rodzajów aktywności dydaktycznej Kandydat zalicza także realizację prowadzonych ćwiczeń dla studentów pedagogiki resocjalizacyjnej poza uczelnią z udziałem przedstawicieli różnych instytucji, np. w Centrum Pomocy Dziecku w Olsztynie, Policyjnej Izbie Dziecka w Olsztynie, Zakładzie Poprawczym w Barczewie, Ośrodku Diagnostycznym Aresztu Śledczego w Olsztynie, Oddziale Zewnętrznym Aresztu Śledczego w Olsztynie, Oddziale Terapeutycznym Zakładu Karnego w Hawie. Ponadto realizował On ćwiczenia z udziałem gości specjalnych – kierownikiem Policyjnej Izby Dziecka w Olsztynie, kierownikiem działu penitencjarnego oraz z młodszym wychowawcą Aresztu Śledczego w Olsztynie. Sprawował On także nadzór merytoryczny nad opracowanymi podczas ćwiczeń programami, w tym trzema readaptacji społecznej skazanych oraz jednym innym programem, zrealizowanymi przez studentów w Oddziale Zewnętrznym Aresztu Śledczego w Olsztynie.

Pokazanie wartości dodanej dorobku niech zastąpi cyt. z recenzji prof. dr. hab. Marka Konopczyńskiego do monografii „Geneza oraz kształtowanie się więziennictwa...”. Kandydat, „dr Jerzy Czołgoszewski, wykonał iście benedyktyńską pracę, przekazując czytelnikowi ogromną ilość zgromadzonych w jednym miejscu informacji o charakterze faktograficzno-historyczno-opisowym [...]. Niewątpliwie praca Jerzego Czołgoszewskiego, obok zawartego w niej dużego zasobu wiedzy, wyróżnia się również erudycyjnym charakterem, czyniąc z jej

Autora czołowego w naszym kraju znawcą zagadnień z zakresu historii więziennictwa na dawnych i współczesnych ziemiach Rzeczypospolitej [...]. Jej głównym atutem jest dokładność oraz szczegółowość informacyjna i fotograficzna, która dla czytelnika zainteresowanego [...] może być szczególnie cenną inspiracją” – koniec cytatu.

Ogólnie dorobek naukowy Jerzego Czołgoszewskiego jest pełny, skryształizowany i dojrzały. Stwierdzam, że przedłożone powyżej osiągnięcia naukowe Habilitanta w pełni spełniają przesłanki ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*, o których mowa w art. 219, ust. 1, pkt. 2a.

5. SPEŁNIENIE PRZESŁANKI ART. 219, UST. 1, PKT. 2A i 2B USTAWY PRAWO O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM – KANDYDAT POSIADA 1 MONOGRAFIĘ NAUKOWĄ (2A) lub CYKL POWIĄZANYCH TEMATYCZNIE ARTYKUŁÓW NAUKOWYCH (2B)

Habilitant zaprezentował cykl powiązanych tematycznie publikacji pt. *Rozwój więziennictwa na przestrzeni dziejów Polski*. Jest to:

~**~

Monografia: Czołgoszewski J., *Geneza oraz kształtowanie się więziennictwa w I Rzeczypospolitej, Księstwie Warszawskim i Królestwie Polskim. Od sługi miejskiego do strażnika więziennego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, Olsztyn 2021, s. 676. ISBN: 978-83-8100-287-5

której przedmiotem badawczym jest więziennictwo na przestrzeni dziejów Polski, należy do najważniejszych osiągnięć naukowych Kandydata po uzyskaniu stopnia doktora.

Głównym celem monografii jest ukazanie genezy oraz kształtowania się systemu penitencjarnego w trzech „tytułowych” okresach dziejów Polski. Jednocześnie ważnym aspektem, jak stwierdza Autor we wstępie, jest próba przedstawienia procesu rozwoju zawodu nadzorcy więziennego „na drodze” od sługi miejskiego do strażnika więziennego, co zresztą ujęte zostało w podtytule pracy. Monografia ma charakter interdyscyplinarny, związana jest z naukami prawnymi, pedagogiką, lecz przede wszystkim z historią.

Recenzja moja w tym zakresie w znacznej części pokrywa się z recenzją monografii zamieszczoną w periodyku naukowym „The Prison Systems Review” (dawne: „Przegląd Więziennictwa Polskiego”), napisaną przez gen dr. Jacka Pomiankiewicza w 2022 r.

W nurcie rozważań badawczych Habilitant za niezmiernie ważne uznał m.in. poszukiwanie odpowiedzi na pytanie dotyczące stosowanych środków oddziaływania poprawczo-wychowawczego w stosunku do więźniów oraz rozwoju profesji strażnika więziennego.

Badanie ewolucji kary więzienia oraz personelu wykonującego te kary było dla autora próbą poszukiwania odpowiedzi na główne pytanie: *Jaka była geneza oraz w jaki sposób kształtowało się więziennictwo na ziemiach polskich do czasu odzyskania niepodległości w 1918 r.?* Pytanie to wytyczyło kierunek dalszych badań Autora i posłużyło do próby poszukiwania odpowiedzi na liczne, szczegółowe pytania sformułowane we wstępie rozprawy:

- *W jaki sposób i na ile silnie rozwój kary pozbawienia wolności w dawnej Polsce przyczynił się do powstania funkcji związanych z nadzorem więźniów?*
- *Jaką rolę w procesie kształtowania się kary więzienia odegrały domy poprawy oraz domy pracy przymusowej? W jaki sposób rozwijało się więziennictwo w I Rzeczypospolitej, w Księstwie Warszawskim oraz w Królestwie Polskim?*
- *Czym charakteryzował się oraz w jaki sposób przebiegał proces kształtowania się zawodu strażnika więziennego w Królestwie Polskim?*
- *Jaki był charakter oraz zakres represji stosowanych przez rosyjskiego zaborcę? Jakie środki więziennego oddziaływania poprawczego lub wychowawczego dominowały w okresie Królestwa Kongresowego, a jakie w Kraju Przywiślańskim?*
- *Jak przebiegał proces ewakuacji więźni z Królestwa Polskiego w głąb Rosji w wyniku wybuchu pierwszej wojny światowej?*

Praca, która w znacznej części udziela odpowiedzi na postawione pytania badawcze, ma układ chronologiczno-rzeczowy, a oparta została na zróżnicowanych materiałach, w zależności od badanej i opisywanej epoki.

Zdaniem recenzenta powstało kompendium bardzo wartościowe i oczekiwane nie tylko w środowisku historyków czy penitencjarystów, lecz także bardzo przydatne dla studentów pogłębiających wiedzę z zakresu prawa, pedagogiki, administracji oraz bezpieczeństwa. Tym bardziej, że problematyka podjęta przez Habilitanta jest istotna pod względem poznawczym, stanowi efekt profesjonalnego i rzetelnego warsztatu badawczego historyka oraz ma charakter nowatorski.

Jednym z nowatorskich rezultatów badań jest odtworzenie procesu ewakuacji więźniów do Rosji w wyniku klęski militarnej rosyjskiego zaborcy. Autor analizuje także sytuację więziennictwa, jego ewolucję i zmiany przed odzyskaniem niepodległości przez Polskę.

Tym bardziej podkreślić trzeba, nie istnieją w polskiej historiografii opracowania monograficzne ani wydawnictwa źródłowe, które całościowo prześledziłyby w badanym przez autora okresie historycznym genezę funkcji sprawowanych przez kadrę więzienną, czyli osoby wyznaczone do nadzoru nad więźniami.

Monografia posiada wysokie walory badawcze, powstała bowiem w oparciu głównie na materiałach archiwalnych i źródłach niepublikowanych. Autor, jako historyk, w sposób profesjonalny i rzetelny dokonał wnikliwej kwerendy w kilkunastu archiwach, gdzie badał kilkadziesiąt zespołów i wiele jednostek archiwalnych.

Główną podstawę ustaleń Autora stanowiły zespoły akt przechowywane w trzech stołecznych archiwach (przede wszystkim Archiwum Główne Akt Dawnych) oraz jedenastu archiwach państwowych. Autor wykorzystywał również pamiętniki, wspomnienia, listy, a nawet beletrystykę. Istotną rolę w kwerendzie odgrywała prasa współczesna wydarzeniom i wydawnictwa periodyczne (np. kalendarze), również rosyjskojęzyczne. Ważną rolę odegrała literatura przedmiotu (monografie, studia, artykuły), także w języku rosyjskim oraz źródła internetowe, zestawione w bogatej i uporządkowanej bibliografii.

Recenzowana praca jest efektem wieloletnich zainteresowań Habilitanta historią więziennictwa – od dziejów dawnych, poprzez okres I Rzeczypospolitej, Księstwa Warszawskiego, aż do schyłku Królestwa Polskiego. Wyniki częściowych badań Autora były publikowane oraz przedstawiane w czasie międzynarodowych i ogólnopolskich konferencji naukowych, warsztatów poświęconych historii więziennictwa oraz na kongresie penitencjarnym. Oprócz badań źródłowych Autor miał także, o czym wspomina we wstępie, wyjątkową możliwość, wynikającą ze służby w więziennictwie, bezpośredniego zapoznania się z historią i teraźniejszością różnych obiektów więziennych w Polsce, Europie i Stanach Zjednoczonych. Okoliczności te nadają kolorytu narracji, ujawniają głębię profesjonalizmu Autora, pozwalają na stosowanie komparatystyki (*diedzina nauki zajmująca się badaniami porównawczymi, ustalaniem zależności, pokrewieństw, analogii, zwłaszcza w zakresie językoznawstwa i literatury*) oraz stanowią o wartości opracowania – nie tylko naukowej, lecz także eksperckiej.

Dr Jerzy Czołgoszewski ma świadomość, iż jego rozprawa jest tylko zarysem głównych problemów związanych z procesem rozwoju więziennictwa, gdyż przedstawione wyniki

badania należy w pierwszej kolejności zweryfikować z materiałami archiwalnymi odnoszącymi się do działalności centralnego organu więziennego oraz poszczególnych więzień przechowywanymi zarówno w Polsce, jak i w Rosji oraz w szerszym zakresie skonfrontować z doświadczeniami byłych więźniów i zesańców w opublikowanych wspomnieniach i pamiętnikach.

Refleksja powyższa stanowi wyzwanie nie tylko dla Autora fundamentalnej dziś monografii więziennictwa polskiego czasów I Rzeczypospolitej i ziem polskich pod dominacją rosyjską, lecz także może być zachętą dla innych badaczy dziejów systemu penitencjarnego do kontynuowania i pogłębiania badań w zakresie historii więziennictwa. Piszący niniejszą recenzję wyraża na tę okoliczność głęboką nadzieję, zachęcając wszystkich do sięgnięcia po niezwykle wartościowe dzieło Habilitanta.

~**~

W celu pogłębienia dociekań omówionych w monografii Habilitant podjął w tym samym nurcie dalsze badania, których wyniki opublikował w pięciu powiązanych tematycznie artykułach naukowych w czasopismach w dyscyplinie pedagogika, w tym:

- 1) Czołgoszewski J., *Rusyfikacja systemu penitencjarnego Królestwa Polskiego po powstaniu styczniowym 1863 r.*, „Resocjalizacja Polska” 2021, nr 21, s. 155-173. Dyscypliny czasopisma na podstawie wykazu MNiSW z 05.01.2024: nauki o rodzinie; pedagogika.

Głęboka rusyfikacja Królestwa Polskiego po powstaniu styczniowym była przyczynkiem do podjęcia próby bardziej szczegółowej charakterystyki systemu penitencjarnego w zaborze rosyjskim w pierwszym artykule. Głównym celem eksploracji tematu rusyfikacji systemu penitencjarnego Królestwa Polskiego był brak dogłębszych opracowań dotyczących omawianego okresu.

Godnym pochwały jest fakt, iż aby zrealizować założony cel badań Kandydat przeprowadził analizę najważniejszych elementów stanowiących podstawę ówczesnego systemu penitencjarnego, tj. ustawodawstwa penitencjarnego, organizacji więziennictwa, podstawowych środków oddziaływania penitencjarnego na więźniów oraz personelu więziennego. Następnie na podstawie analizy materiałów źródłowych ukazał On proces ograniczania polskich cech systemu więziennego. Podstawowa część artykułu dotyczy opisu intensywnego procesu rusyfikacji więziennictwa. W artykule zostały przytoczone ustalone w wyniku badań przykłady rusyfikacji stosowanych środków oddziaływania penitencjarnego,

do których zaliczano nauki religijno-moralne, oświatę więzienną oraz zatrudnienie więźniów.

Nakreślenie tła rusyfikacji systemu penitencjarnego Królestwa Polskiego stanowiło bazę wyjściową do pogłębionych dociekań badawczych Kandydata, których wyniki omówił On w objętych cyklem tematycznym kolejnych artykułach naukowych.

~**~

- 2) Czołgoszewski J., *Środki poprawczo-wychowawcze stosowane wobec małoletnich więźniów w Królestwie Polskim (do 1867 r.)*, „Lubelski Rocznik Pedagogiczny” 2022, nr 41 (1), s. 225-239. Dyscypliny czasopisma na podstawie wykazu MNiSW z 05.01.2024: pedagogika.

Artykuł podnosi problem drakońskiego carskiego ustawodawstwa, dotyczącego odpowiedzialności karnej dzieci w Królestwie Polskim, co skłoniło Kandydata do rozwinięcia zagadnień związanych z odbywaniem kary więzienia przez nieletnich.

W związku z faktem, że na gruncie historii wychowania publikowane wyniki badań tylko marginalnie odnoszą się do nauki nieletnich w więzieniach dr Czołgoszewski postanowił dogłębniej zbadać różnorodne źródła instytucjonalne odnoszące się do małoletnich więźniów i porównać je z praktycznymi przykładami postępowania ze skazanymi młodocianymi w izolacji penitencjarnej. W podsumowaniu wskazał On na ograniczenia i niedoskonałość w zakresie stosowanych środków poprawczo-wychowawczych oraz podkreślił ich korzystny wpływ na poprawę moralną małoletnich więźniów, przede wszystkim w zakresie zapobiegania powrotności do przestępstwa.

Artykuł ten stał się dla Kandydata przyczynkiem do badań związanych ze stosowaniem środków poprawczo-wychowawczych co do nieletnich przebywających w więzieniach Królestwa Polskiego i w konsekwencji może przyczynić się do szerszego upowszechnienia wiedzy z zakresu mało znanej historii wychowania związanej z resocjalizacją penitencjarną.

~**~

- 3) Czołgoszewski J., *Franciszek Korwin-Maternicki (1815-1899) – nadzorca i ekspert więzienny, pedagog penitencjarny oraz działacz społeczny Królestwa Polskiego*, „Resocjalizacja Polska” 2023, nr 25, s. 9-27. Dyscypliny czasopisma na podstawie wykazu MNiSW z 05.01.2024: nauki o rodzinie; pedagogika.

Kwerenda źródeł wykazała, że nie zachowały się akta personalne, a pozostały tylko bardzo rozproszone o nich informacje. Kilkumiesięczne badania przyniosły Habilitantowi

odkrywcze wyniki, które wykazały, że Franciszek Maternicki był nie tylko pedagogiem penitencjarnym, lecz także ekspertem więziennym oraz aktywnym działaczem społecznym, „byłym dyrektorem więzień warszawskich”, którego epitafium na Powązkach określało jako „praktyka penitencjarnego”.

~**~

- 4) Czołgoszewski J., *Sylwetki i patriotyczne postawy kawalerów Orderu Virtuti Militari – nadzorców więzień w Królestwie Polskim*, „Law Education Security” 2023, nr 119 (II), s. 273-294. Dyscypliny czasopisma na podstawie wykazu MNiSW z 05.01.2024: nauki o bezpieczeństwie; nauki prawne (w czasie publikacji artykułu wykaz MNiSW z 17.07.2023 obejmował również dyscyplinę pedagogika).

Czwarty artykuł „cyklu” jest wynikiem kwerendy akt źródłowych związanych z nominowaniem kandydatów na stanowiska nadzorców w Królestwie Polskim. Na podstawie przeprowadzonej analizy Kandydat wykazał, że wśród nich było trzech uhonorowanych najwyższym polskim odznaczeniem wojennym – Orderem „Virtuti Militari”.

Pracę dr Jerzy Czołgoszewski podzielił na trzy zagadnienia badawcze: pierwsze – związane ze środowiskiem rodzinnym, wychowaniem, edukacją kawalerów orderu, drugie – związane z karierą wojskową, podczas której kawalerowie ci zostali odznaczeni orderami, trzecie – dotyczące pełnienia funkcji nadzorcy więzienia w Królestwie Polskim.

~**~

- 5) Czołgoszewski J., *Odwołanie do Boga w przysiędze strażników więziennych w Polsce na przestrzeni wieków*, „Pedagogika Katolicka” 2024, nr 34 (1), s. 218-228. Dyscypliny czasopisma na podstawie wykazu MNiSW z 05.01.2024: filozofia; pedagogika; nauki biblijne; nauki teologiczne.

Ostatni w cyklu powiązanych tematycznie artykułów dotyczy zagadnień związanych ze składaniem przysięgi przez strażników więziennych. W badaniach prowadzonych na potrzeby monografii Kandydat dotarł do roty przysięgi składanej przez strażników więziennych w okresie średniowiecza, w I Rzeczypospolitej oraz w Królestwie Polskim.

Stwierdzam, że ubiegający się o stopień doktora habilitowanego dr Jerzy Czołgoszewski w pełni spełnia przesłanki, o których mowa w art. 219, ust. 1, pkt 2 a i 2b ustawy z 2018 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* – wykazania się jedną

monografią naukową lub jednym cyklem powiązanych tematycznie artykułów ujętych w wykazie MNiSW. Kandydat spełnia obydwie przesłanki.

6. SPEŁNIENIE PRZESŁANKI ART. 219, UST. 1, PKT. 3) PRAWO O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM – WYKAZANIE SIĘ ISTOTNĄ AKTYWNOŚCIĄ NAUKOWĄ REALIZOWANĄ W WIĘCEJ NIŻ JEDNEJ UCZELNI, INSTYTUCJI NAUKOWEJ, W SZCZEGÓLNOŚCI ZAGRANICZNEJ

Wstępem zainteresowań naukowych Kandydata była współpraca z Towarzystwem Naukowym i Ośrodkiem Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie. Kolejne, istotne aktywności naukowe rozwijał On podczas zatrudnienia w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Janusza Korczaka w Warszawie, Zamiejscowym Wydziale Nauk Humanistyczno-Społecznych w Olsztynie oraz w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Olsztynie. Owocem tychże aktywności naukowych było wydanie kilku artykułów.

W okresie współpracy nawiązanej w 1998 r. z Towarzystwem Naukowym i Ośrodkiem Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie Kandydat odnosił się głównie do problemów więziennictwa okresu stalinowskiego na Warmii i Mazurach, który stał się Jego pierwszym obszarem zainteresowań badawczych.

Wyniki podjętych badań zakończyły się obroną dysertacji doktorskiej, a praca doktorska pt. *Więziennictwo okresu stalinowskiego na Warmii i Mazurach w latach 1945-1956*, (ss. 343) została opublikowana przez Towarzystwo Naukowe i Ośrodek Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego w Olsztynie.

Podczas zatrudnienia Habilitanta w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Janusza Korczaka w Warszawie, na Wydziale Nauk Humanistyczno-Społecznych w Olsztynie oraz w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania im. prof. Tadeusza Kotarbińskiego w Olsztynie w latach 2011-2016 swoją aktywność naukową skoncentrował On na zgłębianiu współczesnych, najważniejszych problemów występujących w zagranicznym i polskim więziennictwie, których wyniki opublikował On w trzech rozdziałach monografii naukowych, dwóch artykułach oraz recenzowanych materiałach pokongresowych.

Zgłębianie najważniejszych problemów polskiego więziennictwa dr Jerzy Czołgoszewski dokonał na tle międzynarodowych standardów wykonywania kar w trzech rozdziałach monografii naukowych. Dotyczyły one m.in. więźniów „niebezpiecznych” oraz oddziaływań terapeutycznych prowadzonych w zakładach karnych.

Szczegółowo Kandydat opisał zagadnienie w części 5.1. autoreferatu.

Stwierdzam, że ubiegający się o stopień doktora habilitowanego dr Jerzy Czołgoszewski w pełni spełnia przesłanki, o których mowa w art. 219, ust. 1, pkt 3 ustawy z 2018 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce* – wykazania się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej.

7. SPEŁNIENIE PRZESŁANKI ART. 219, UST. 1 USTAWY PRAWO O SZKOLNICTWIE WYŻSZYM – PODSUMOWANIE

Kandydat dr Jerzy Czołgoszewski spełnia poszczególne przesłanki ww. przepisu, tj.:

- 1) posiada stopień doktora nauk społecznych w zakresie pedagogiki, nadany uchwałą Rady Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie o nadaniu stopnia naukowego doktora nauk humanistycznych w zakresie historii w dniu 18 lutego 2003 r. – **przesłanka spełniona.**
- 2) posiada w dorobku osiągnięcia naukowe, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej:
  - a) 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, lub – **przesłanka spełniona;**
  - b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopismach naukowych lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b
– cykl (5.) powiązanych tematycznie artykułów naukowych – **przesłanka spełniona.**
- 3) wykazuje się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej – **przesłanka spełniona.**

Ponadto w autoreferacie Kandydata można odnaleźć szereg osiągnięć organizacyjnych Kandydata, osiągnięć popularyzujących naukę i w ramach europejskich programów (poza wyszczególnionymi wcześniej).

Stwierdzam, że ubiegający się o stopień doktora habilitowanego dr Jerzy Czołgoszewski w pełni spełnia przesłanki, o których mowa w art. 219, ust. 1 ustawy z 2018 roku *Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce*.

8. JEDNOZNACZNA KONKLUZJA WSKAZUJĄCA, CZY W OPINII RECENZENTA ZASADNE JEST DOPUSZCZENIE HABILITANTA DO DALSZYCH ETAPÓW PRZEWODU HABILITACYJNEGO

Dorobek z zakresu pisarstwa naukowego jest ważnym wskaźnikiem rozwoju osób starających się o awans naukowy i w tym zakresie Habilitant spełnia kryteria ustawowe w sensie liczbowym i jakościowym. Tematyka poruszanych w licznych publikacjach problemów i zjawisk ważnych z naukowego (pedagogicznego) i społecznego punktu widzenia, oscylująca wokół wątków powiązanych z *Rozwojem więziennictwa na przestrzeni dziejów Polski*, wpisując się konsekwentnie w zainteresowania badawcze, społeczne i dydaktyczne doktora Jerzego Czołgoszewskiego świadczy o jego prawidłowym rozwoju naukowym. Szczególnie monografia i cykl artykułów dowodzą o niepowtarzalności i wnikliwości naukowej Kandydata.

Przedłożone osiągnięcia naukowe oraz dostrzeżenie ich wagi przez środowiska naukowe są uzasadnieniem dla złożonego przez dra Jerzego Czołgoszewskiego wniosku o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w zakresie dyscypliny pedagogika. Wobec powyższego stwierdzam, że jego osiągnięcia naukowe mieszczą się w zakresie złożonego wniosku.

Mimo poczynionych wcześniej drobnych krytycznych uwag, oceniam ostatecznie przedłożony dorobek naukowy bardzo pozytywnie. Składa się na tę ocenę znacząca aktywność badawcza Habilitanta, przejawiająca się zarówno w podejmowaniu wielu inicjatyw badawczych oraz kierowaniu nimi, jak i w równie licznych publikacjach, a także w czynnym uczestnictwie w życiu naukowym kraju i nie tylko. Dorobek ten, choć koncentruje się głównie wokół problemu *Rozwoju więziennictwa na przestrzeni dziejów Polski*, to jednak obserwować można w realizowanych kolejnych projektach badawczych (bo dla mnie monografia jest ogromnym własnym projektem badawczym) systematyczny postęp w doskonaleniu metodyki badań i stosowanych narzędzi badawczych. Godną wreszcie podkreśleniem pozostaje równie aktywna działalność dydaktyczna i popularyzatorka Habilitanta.

Na podstawie przesłanej dokumentacji, stwierdzam, że przedłożony do oceny dorobek naukowy przez dr. Jerzego Czołgoszewskiego, tj. monografie, osiągnięcia publikacyjne i aktywność naukowa, a także efekty bogatej i różnorodnej działalności dydaktycznej oraz organizacyjno-społecznej, wypełniają kryteria, jakie przed ubiegającymi się o uzyskanie stopnia doktora habilitowanego zostały określone w ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. „Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce”, o których mowa w art. 219 i na tej podstawie **wniosuję o dopuszczenie dra Jerzego Czołgoszewskiego do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.**

Życzę dalszych sukcesów i powodzenia w życiu osobistym i naukowym.

21.06.2024 r.

.....
podpis recenzenta